

Зміст моделювання оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах виникнення ситуацій техногенного характеру під час особливого періоду

Modelling of operational and office activities of the border detachment in the conditions of technogenic situations in a special period

Василь Полончук * ^{1 A}Михайло Синишин ^{2 A}Вадим Торічний ^{3 A}Vasil Polonchuk * ^{1 A}Mikhail Sinishin ^{2 A}Vadym Torichnyi ^{3 A}

***Corresponding author:** ¹ Начальник курсу очного навчання факультету підготовки керівних кадрів, e-mail: polon4yk1982@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1009-3066

² Викладач кафедри прикордонної служби факультету безпеки державного кордону, e-mail: super.coroka@ukr.net, ORCID: 0000-0001-5644-7504

³ д. наук з державного управління, доцент кафедри національної безпеки та управління, e-mail: thetorik@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3336-6386

^A Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький, Україна

***Corresponding author:** ¹ Head of the full-time course of the Faculty of Management Training, e-mail: polon4yk1982@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1009-3066

² Lecturer at the Department of Border Service, Faculty of State Border Security, e-mail: super.coroka@ukr.net, ORCID: 0000-0001-5644-7504

³ Dr of Science in Public Administration, Associate Professor of National Security and Management, e-mail: thetorik@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3336-6386

^A National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi, Khmelnytskyi, Ukraine

Received: February 7, 2022 | Revised: February 26, 2022 | Accepted: February 28, 2022

DOI: 10.33445/sds.2022.12.1.18

Мета роботи: полягає в аналізі змісту моделювання у секторі безпеки та оборони для українського суспільства.

Дизайн/Метод/Підхід дослідження: основними методами дослідження виступали: пошуково-бібліографічний (з метою систематизації та впорядкування інформаційної основи); системний та предметний аналіз (для уточнення змісту ключових понять з проблеми дослідження); аналіз стану проблеми у Державній прикордонній службі України; аналіз наукової та методичної літератури, словниково-довідникової літератури; аналіз змісту (суттєвих ознак) у визначенні понять "модель" (відображення певного факту, об'єкту та відносини певного середовища у вигляді дещо спрощеного, унаочненого матеріального представлення), "моделювання" (процедура створення певного аналітичного опису щодо вивчення окремих сторін, частин об'єкту у певних взаємозв'язках і відношеннях, що полегшує об'єднання одиничних та загальних елементів), "надзвичайна ситуація" (ситуація, що виступає викликом соціальним уявленням про певний (припустимий) стан справ, цінності, безпеку держави).

Результати дослідження: підтверджено що моделювання є передовий метод оптимізації оперативно-службової діяльності прикордонного загону у мирний та воєнний час, сутність понять моделювання та надзвичайна ситуація.

Теоретична цінність полягає у компіляції популярних наукових поглядів із проблеми дослідження.

Практична цінність визначено особливості моделювання оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах виникнення ситуації техногенного характеру під час особливого періоду.

Майбутні дослідження: аналіз специфіки імітаційного моделювання у Державній прикордонній службі України.

Тип статті: теоретична.

Ключові слова: безпека, модель, інфраструктура, прикордонний загін.

Purpose: the aim of the work was to analyse the content of modelling in the security and defence sector for Ukrainian society.

Design/Method/Approach: the main research methods were search and bibliographic (in order to systematize and organize the information base); system and subject analysis (to clarify the content of key concepts on the research problem); analysis of the problem in the State Border Guard Service of Ukraine; analysis of scientific and methodological literature, dictionary literature, analysis of the content (essential features) in the definition of "model" (reflection of a fact, object and relationship of a particular environment in the form of a somewhat simplified, visualized material representation), "modelling" (procedure for creating a certain analytical description of individual parties, parts of the object in certain relationships and relations, which facilitates the combination of individual and general elements), "emergency" (a situation that challenges the social perception of a certain (permissible) state of affairs, values, security of the state).

The results of the study: the study revealed the following: modelling is an advanced method of optimizing the operational and service activities of the border detachment in peacetime and wartime, the essence of the concepts of modelling and emergency.

The theoretical value lies in the compilation of popular scientific views on the problem of research.

The practical value of the study is that the features of modelling the operational and service activities of the border detachment in the context of a man-made situation during a special period.

Future research: the following are identified as promising areas of further research: analysis of the specifics of simulation modelling in the State Border Guard Service of Ukraine.

The type: theoretical.

Key words: security, model, infrastructure, border detachment.

1. Вступ

Формулювання стратегічних та тактичних рішень у секторі безпеки та оборони відбувається на основі сучасних методів та технологій, на особливу увагу з-поміж яких заслуговує моделювання. Виняткової актуальності це питання набуває для України, на східних територіях якої ведуться бойові дії, а частина територій взагалі є окупованою. Державна прикордонна служба як правоохоронне відомство держави інтегроване у систему національної безпеки і виступає в українському суспільстві як соціальний інститут. Варто наголосити на тому, що переважна більшість інститутів України знаходяться у кризовому стані, і військові та правоохоронні формування не є винятком. Аналізуючи досвід виведення з певних криз суспільств високого рівня розвитку, можна констатувати, що у секторі безпеки та оборони активно використовували і досі використовують методи моделювання та ігор (військових). На особливу увагу заслуговує саме метод моделювання, що є об'єктивно необхідний фахівцям вище згаданого сектору. Таким чином, і сучасна технологічна система підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, а також їх подальшої перепідготовки вимагають досліджувати проблему застосування моделювання оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах виникнення ситуацій техногенного характеру, на різних рівнях: мікро-, мезо- та макро.

2. Теоретичні основи дослідження

Достовірність інформації, що використовують у наукових дослідженнях залежить від інформаційних джерел, проаналізованих у якості базових. Зважаючи на це, ми звернулись до пошуково-бібліографічного методу, з метою вивчення наукових статей, монографій, дисертацій із запропонованої теми дослідження. Нами проаналізовані наукові праці різного спрямування від філософсько-соціологічних до державно-управлінських та військово-технічних, зокрема: В. Баранівський, А. Галімов (вивчення проблем професійної підготовки майбутнього фахівця сектору безпеки та оборони та сформованості в нього компетентностей) [1, 2]; В. Горбулін (аналіз проблеми нових форм війни, зокрема гібридної) [4]; С. Гур'єв (проблематика реагування на надзвичайні ситуації різних видів у суспільстві) [6]; С. Полторак (проблема обороноздатності держави) [9].

Проведено дефінітивний аналіз ключових понять дослідження: “модель”, “моделювання”, “надзвичайні ситуації”, “техногенні ситуації” [2, 5, 7, 8, 10].

3. Результати

У сучасному суспільстві відбуваються зміни, що спровоковані глобальними перетвореннями у геополітичній, економічній, технологічно-інформаційній та комунікативній сферах і дотичні до кожного соціального інституту.

Практично за всіма соціальними показниками цивілізаційного розвитку Україна продовжує перебувати на небезпечній межі. Вітчизняні науковці та практики вважають, що подолання системної кризи в Україні можливе через модернізацію суспільства. Успішна модернізація є основою динамічного та демократичного поступу держави. Такий стан зумовлює необхідність перегляду цілей, коригування та уточнення пріоритетів соціального розвитку, потребу формування нових, сучасних підходів до забезпечення соціальної безпеки і, насамперед, соціального захисту населення [4].

Пріоритетним об'єктом соціально-політичної сфери України виступає її сектор безпеки та оборони, як галузь обслуговування населення країни із специфічними ризиками та загрозами. Як свідчить світовий досвід, суспільний прогрес значною мірою залежить від балансу між цілями зростання, конкурентоспроможністю, забезпеченням екологічної безпеки

та зменшенням соціальної нерівності. Передумовами досягнення всіх без винятку цілей розвитку є якісне управління, викорінення корупції, суспільна підтримка. Політична влада і суспільство в Україні готові брати участь у розробленні довгострокового стратегічного документу, який визначив би нові цілі сталого розвитку. Необхідно створити нову систему взаємоузгоджених управлінських заходів за економічним, соціальним та екологічним вимірами. Нові цілі мають забезпечити інтеграцію зусиль щодо економічного зростання, прагнення до соціальної справедливості і раціонального природокористування, що потребує глибоких соціально-економічних перетворень в Україні та нових підходів до можливостей глобального партнерства [4].

Незважаючи на те, що сектор безпеки та оборони України належить до соціально-політичних складових суспільства, він характеризує стан багатьох складових суспільного життя: політичної, економічної та соціальної. Одним з найважливіших завдань держави залишається захист населення в разі виникнення надзвичайної ситуації.

Розглядаючи сценарії розвитку ситуації в країні ми повинні враховувати фактори, які визначають хід геополітичних зрушень. Основним посилом євроінтеграції є спроба міждержавної стандартизації законодавчих баз та економічних і технологічних процесів в різних країнах. Поглиблення фіскальної кризи в країні створило передумови для напруги між центром і регіонами, що, в свою чергу, викликало втрату керованості та прискорило кризові процеси. У підсумку, Україна опинилась в ситуації, за якої пріоритетним питанням стало питання забезпечення національної безпеки держави.

Державна прикордонна служба як правоохоронний орган спеціального призначення виконує завдання щодо прикордонної безпеки. Це означає, що відомство включене у систему національної безпеки і повинно приділяти чималу увагу таким питанням як оптимізація організаційно-штатної структури, удосконалення змісту оперативно-службової діяльності у мирний та особливий періоди.

Домінування та пріоритетність відомчих інтересів не дозволяє створити боєздатну організаційну структуру (органи управління, сили і засоби), які б сприяли ефективному плануванню та здійсненню заходів захисту населення. Надзвичайні ситуації мирного та військового характеру здатні створити серозні негативні наслідки. При надзвичайній ситуації державного та глобального рівня держава в цілому, кожен прикордонний загін окремо повинен мати можливість створювати та використовувати весь потенціал, що передбачає визначення, наявності і використання певних сил і засобів. Ці виклики визначають доктрину, політику та спосіб прийняття управлінських рішень [9].

Зважаючи на досвід передових країн світу, ефективним методом удосконалення діяльності прикордонного відомства є попередження проблем різного характеру. Одним із таких методів є моделювання.

Дефініція "модель" має статус популярної у науці. Модель може виконувати функції схеми, що дублює зміст, структуру та дії певного процесу. У перекладі з латинської "модель" означає "примірник", "схему", "міру", "зразок" щодо розкриття сутності явища, об'єкту чи процесу [7]. Таким чином, категорія "модель" може відображати певний факт, річ та відносини певного середовища у вигляді дещо спрощеного, унаочненого матеріального представлення.

Популярна нині вільна енциклопедія Вікіпедія визначає "модель" як праобраз або аналог (заміщення оригіналу умовним об'єктом). Модель виступає як умовна, інтелектуальна схема, рисунок, опис, мапа, або креслення об'єктів [5].

У таких науках як формальна логіка та наукова методологія модель розуміють як формалізоване пояснення об'єктів (процесів, явищ або предметів), створені з метою вивчення їх характеристик та якостей. Значення таких описів полягає у неможливості безпосередньо вивчити складний об'єкт. Ототожнення властивостей моделі та оригінального вихідного

об'єкту характеризуються адекватністю. Діяльність щодо проектування/створення моделей називають моделюванням [3].

Моделювання оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах виникнення ситуацій техногенного характеру під час особливого періоду вимагає створення узагальненої моделі.

Оскільки діяльність прикордонного загону належить до соціально-політичних процесів, а тому модель повинна мати форму передбачення (прогнозування діяльності), репрезентацію наявної діяльності та її форм. Такий підхід дозволить також здійснити планування.

Основними характеристиками моделі оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах виникнення ситуацій техногенного характеру під час особливого періоду повинні бути:

- здатність надати нову інформацію;
- простота і доступність у дослідженні, у порівнянні з реальним об'єктом;
- відображення інформації про попередній, теперішній та майбутній стани об'єктів;
- можливість ефективного управління об'єктом, за різних варіантів у випробуваннях.

Моделювання оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах виникнення ситуацій техногенного характеру під час особливого періоду дає змогу створити певний аналітичний опис щодо вивчення окремих сторін, частин об'єкту у певних взаємозв'язках і відношеннях, що полегшує об'єднання одиничних та загальних елементів [8].

Слід чітко визначити зміст поняття "надзвичайна ситуація" та "кризова ситуація". Ці поняття є відмінними і надзвичайно актуальними для України, оскільки вона володіє потужною критичною інфраструктурою: найбільша у Європі аміачна труба, газотранспортна система, атомні електростанції тощо. Як свідчить аналіз наукової літератури, надзвичайною ситуацією є ситуація, що виступає викликом соціальним уявленням про певний (припустимий) стан справ, цінності, безпеку держави [6]. Необхідно зазначити, що класифікація небезпек у науковій літературі є незавершеною, а отже дискусійною. У представленому дослідженні, ми за певними показниками виокремили так звані надзвичайні ситуації техногенного характеру. Таким чином, зазначена ситуація виникає в результаті помилок, що виникають під час використання окремих пристроїв (приладів). Вагомим аргументом є те, що техногенні небезпеки належать до так званих постійних небезпек. Виникають такі небезпеки як результат транспортної аварії, катастрофи, пожежі, аварії з викидами (хімічної, радіоактивної, біологічної речовини), раптова руйнація споруди/будівлі, аварія на інженерній мережі або споруді життєзабезпечення тощо [10].

Для України це є актуально, оскільки частина критичної інфраструктури розташовані поруч або на тимчасово окупованих територіях та півострові Крим. Моделювання оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах техногенних небезпек є актуальною процедурою, оскільки прикордонні загоны Державної прикордонної служби України розташовані поруч із зоною проведення Операції Об'єднаних Сил. Це своєю чергою, означає, що військовослужбовці-прикордонники є активними учасниками оборонного процесу.

Використання моделювання оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах виникнення ситуацій техногенного характеру під час особливого періоду дає змогу вивчити сутність та зміст професійної діяльності військовослужбовців-прикордонників з метою її оптимізації.

У моделюванні оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах техногенної надзвичайної ситуації в особливий період передбачає здійснення впливу на військовослужбовців-прикордонників шляхом проектування певних ускладнень зазначеної діяльності.

Об'єкт та предмет моделювання оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах техногенної надзвичайної ситуації в особливий період – це є складний та

динамічний процес або явища, до прикладу: бойові дії, операції, взаємини між військовослужбовцями, цивільно-військова взаємодія тощо.

Специфіка моделювання оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах техногенної надзвичайної ситуації в особливий період полягає в тому, що моделі повинні відтворювати велику кількість різнопланових професійних завдань, які не завжди можливо представити у моделях.

Таким чином, моделювання оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах техногенної надзвичайної ситуації в особливий період реалізується з метою підвищення результативності згаданої вище діяльності прикордонного загону, а також з використанням інноваційних прийомів, засобів та методів та за умови систематичного та послідовного їх застосування.

4. Висновки

Загалом, проаналізований вище зміст моделювання оперативно-службової діяльності прикордонного загону в умовах техногенної надзвичайної ситуації в особливий період дозволяти забезпечити високий рівень прикордонної безпеки та якості оперативно-службової діяльності на професійному рівні, що відповідає запитам сучасного суспільства.

5. Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

6. Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Список використаних джерел

1. Баранівський В. Ф. Професійна компетентність фахівців з виховної та соціально-психологічної роботи для Збройних Сил України. Вісник Національного університету оборони України Збірник наук. праць, Київ: НУОУ, 2012, 5(30).
2. Безпека у надзвичайних ситуаціях. – URL: http://stud.com.ua/28396/bzhd/bezpeka_nadzvichaynih_situatsiyah7.
3. Галімов А. В. Компетентність сучасного офіцера як результат професійної освіти: проблема визначення. Вісник Національного університету оборони України. Збірник наукових праць, Київ: НУОУ, 2(33), 2013. С. 338
4. Горбулин В. "Гибридная война" как ключевой инструмент российской геостратегии и реванша. – URL: <http://gazeta.zn.ua/authors/vladimir-gorbulin>
5. Модель: Википедия. – URL: <http://ru.wikipedia.org/>.

References

1. Baranivsky V. F. Profesiynna kompetentnist' fakhivtsiv z vykhovnoyi ta sotsial'no-psychologichnoyi roboty dlya Zbroynykh Syl Ukrayiny. [Professional competence of specialists in educational and socio-psychological work for the Armed Forces of Ukraine]. Bulletin of the National University of Defense of Ukraine Collection of Sciences. works, Kyiv: NUOU, 2012, 5(30). (in Ukrainian).
2. Bezpeka u nadzvychaynykh sytuatsiyakh. [Safety in emergencies]. – Available from : http://stud.com.ua/28396/bzhd/bezpeka_nadzvichaynih_situatsiyah7. (in Ukrainian).
3. Galimov A. V. Kompetentnist' suchasnoho ofitsera yak rezul'tat profesiynoyi osvity: problema vyznachennya. [Competence of a modern officer as a result of professional education: the problem of definition]. Bulletin of the National University of Defense of Ukraine. Collection of scientific works, Kyiv: NUOU, 2(33), 2013. P. 338 (in Ukrainian).]
4. Gorbulin V. "Hybrydnaya voyna" kak klyuchevoy ynstrument rossiyskoy heostrategy y revansha. ["Hybrid War" as a key tool of Russian geostrategy and revenge]. – Available from :

6. Реагування на виникнення надзвичайних ситуацій / під редакцією С. О. Гур'єва. Вінниця, 2010. 415 с.
7. Словник української мови / ред. кол. : І. К. Білодід (голова), А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк та ін. Київ, 1970–1980. Т. 1–11.
8. Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах : зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 груд. 2015 р.) / МВС України, Харків, нац. Ун-т внутр. справ. – Харків, 2015. – 168 с.
9. Полторак С. Т. Головне завдання – підвищення обороноздатності держави // Наука і оборона. 2015. № 2. С. 3–8.
10. Сутність та класифікація ситуацій у соціально-економічному розвитку. – URL: http://pidruchniki.com/15941024/menedzhment/sutnist_klasifikatsiya_situatsiy_sotsialno_ekonomichnomu_rozvitku.
5. Model. [Model]: Wikipedia. – Available from : <http://ru.wikipedia.org/>. (in Ukrainian).
6. Response to emergencies / edited by S. O. Guryev. Vinnytsia, 2010. 415 p. (in Ukrainian).
7. Slovnnyk ukrayins'koyi movy. [Dictionary of the Ukrainian language] / ed. count. : I. K. Bilodid (chairman), A. A. Buryachok, G. M. Hnatyuk and others. Kyiv, 1970–1980. Vol. 1–11. (in Ukrainian).
8. Shlyakhy pokrashchennya systemy profesynoyi pidhotovky pravookhorontsiv do diy v ekstremal'nykh umovakh. [Ways to improve the system of professional training of law enforcement officers to act in extreme conditions]: collection of materials of the international scientific-practical conference. (Kharkiv, December 18, 2015) / Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv, nat. University of Internal Affairs. Kharkiv, 2015. 168 p. (in Ukrainian).
9. Poltorak S. T. Holovne zavdannya – pidvyshchennya oboronozdatnosti derzhavy. [The main task – to increase the defense capabilities of the state]. *Science and Defense*. 2015. No 2. S. 3–8. (in Ukrainian).
10. Sutnist' ta klasyfikatsiya sytuatsiy u sotsial'no – ekonomichnomu rozvytku. [The essence and classification of situations in socio-economic development]. – Available from : http://pidruchniki.com/15941024/menedzhment/sutnist_klasifikatsiya_situatsiy_sotsialno_ekonomichnomu_rozvitku. (in Ukrainian).